

Αυτή είναι η εποχή της απαρχής της δημοκρατικοποίησης την Ευρώπη, μία εποχή που σηματοδεύτηκε από ονόματα όπως του Τζον Λοκ και του Ζαν Ζακ Ρουσσώ. Ο πρώτος διακήρυξε ότι η γνώση πηγάζει από την αντίληψη που αποκτούν οι άνθρωποι μέσω των αισθητήριων οργάνων τους. Με αυτό τον τρόπο διαμόρφωσε μία νέα άποψη για την αντίληψη του κόσμου που βασίζεται όχι στην πίστη, αλλά στην εμπειρία. Ο Ρουσσώ με την πραγματεία «Κοινωνικό Συμβόλαιο» διευκρίνισε ότι η κοινωνία οφείλει να είναι οργανωμένη σύμφωνα με ένα συμβόλαιο όχι μεταξύ της εξουσίας και του λαού, αλλά μεταξύ των ίδιων των ανθρώπων του λαού. Οι ιδέες του απείλησαν την εξουσία τόσο του κράτους όσο και της εκκλησίας και υποστήριξαν θεωρητικά την Γαλλική επανάσταση του 1789. Αυτή είναι λοιπόν η εποχή του λεγόμενου «Διαφωτισμού» η οποία έδινε προβάδισμα στην λογική και στον κοινό νου των ανθρώπων.

Στο χώρο της επιστήμης και της τεχνολογίας ανακαλύπτεται η δύναμη του ατμού ως κινητήριας δύναμης η οποία υποκαθιστά την χειρονακτική δουλεία. Ιδιαίτερα στην Αγγλία έχουμε την λεγόμενη «Εποχή της Μηχανής» και της βιομηχανοποίησης όπου ατμοκίνητες μηχανές αναλαμβάνουν την παραγωγή αγαθών και της μετακίνησης. Άνθρωποι συρρέουν στις μεγάλες πόλεις για να εργαστούν στα ατμοκίνητα εργοστάσια και με αυτό τον τρόπο γεννιέται και αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς η εργατική τάξη των αστικών κέντρων. Είναι φυσικό αυτό να δημιουργήσει την ρήξη ανάμεσα στα ξεχωριστά συμφέροντα του εργοδότη από τον εργαζόμενο και κατά συνέπεια το ταξικό σύστημα. Δεν είναι λοιπόν περίεργο που αυτή η εποχή χαρακτηρίζεται από πολιτικές επαναστάσεις στο όνομα της δημοκρατίας. Σύντομα δεν υπάρχει πλέον χώρος για την αριστοκρατία, την βασιλεία και την τάξη των ευγενών, οι οποίοι παραχωρούν την διοικητική και πολιτική εξουσία στην ανερχόμενη μέση αστική τάξη.

Στο χώρο της τέχνης θα παρατηρήσουμε τρία μεγάλα καλλιτεχνικά ρεύματα: τον νατουραλισμό, τον νεοκλασικισμό και τον ρομαντισμό.

Νατουραλισμός

Ο νατουραλισμός στις τέχνες εκφράζει ακριβώς αυτή την δημοκρατικοποίηση του μοντέρνου πλέον κόσμου και συγκεκριμένα απαντά στις επιπολαιότητες του ροκοκό. Οφείλει τις απαρχές του στον Ρουσσώ ο οποίος προτιμούσε το γούστο για τα φυσικά πράγματα σε αντίθεση του επίπλαστου του ροκοκό. Ο νατουραλισμός αναπαριστά θέματα απλά, ειλικρινή και ανεπιτήδευτα, απεικονίζοντας του ανθρώπους ακριβώς όπως είναι στο φυσικό τους περιβάλλον. Έτσι μειώνονται τα στολίδια, τα μυθολογικά θέματα και οι ερωτικοί υπαινιγμοί που εξέφραζαν τις εφημέρες συμπεριφορές της αριστοκρατικής τάξης.

Τίτλος: Το λιμάνι του Σαν Μάρκο από το Σαν Τζιόρτζιο Ματζιόρε

Καλλιτέχνης: Καναλέττο

Χρονολογία: 1740

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Ο Καναλέττο είναι υπεύθυνος για το είδος των πινάκων που χρησίμευαν ως ενθύμια των Εγγλέζων επισκεπτών της Βενετίας. Για αυτό το λόγο οι πίνακες αυτοί ονομάστηκαν «vendute». Απεικόνιζαν συνήθως συννεφιασμένους ουραμούς, ένα γαλήνιο λιμάνι, με διάφορα πλοία, γραφικούς περαστικούς και γνωστά μνημεία της Βενετίας. Συνήθως ζωγράφιζε αυτές τις σκηνές εκ του φυσικού ή έκανε σκίτσα τα οποία μετά χρησιμοποιούσε ως βάση για τα ζωγραφικά έργα που έκανε στο στούντιό του.

Στιλιστική περιγραφή: Παρατηρούμε μία άσπρη εφαρμογή της γραμμικής προοπτικής με λεπτομερειακή καταγραφή κτηρίων, ανθρώπων και πλοίων. Παρόλο που γνωρίζουμε ότι χρησιμοποιούσε τον σκοτεινό θάλαμο για τα σχέδια που έκανε εκ του φυσικού, επέλεγε προσεκτικά τις λεπτομέρειες που θα συμπεριλάμβανε στην σύνθεσή του έτσι ώστε να έχει μία συνεκτική και ελκυστική εικόνα. Τα τοπία του Καναλέττο είναι πάντα καθαρά και τακτοποιημένα και έχουν μία ατμόσφαιρα γοητευτική και ατάραχη. Ο ήλιος πάντα λάμπει και ο καιρός είναι πάντα αίθριος. Πιθανά αυτή η επιλεκτική του στάση είχε σκοπό να ανταποκριθεί στην ανάγκη των Εγγλέζων πελατών του για ηλιόλουστες σκηνές που θα έφερναν πίσω μαζί τους στην μονότονη βροχερή Αγγλία.

Τίτλος: Προσευχή στο τραπέζι

Καλλιτέχνης: Σαρντέν

Χρονολογία: 1740

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Μία μητέρα με τις δύο κόρες της ζουν μακριά από την διεφθαρμένη κοινωνία και τις κακές επιρροές. Σε ένα ταπεινό δωμάτιο, αυτή και οι δύο μικρές της κόρες ετοιμάζονται να δειπνήσουν.

Προσεκτική παρατήρηση του πίνακα μας αποκαλύπτει δευτερεύουσες αλλά σημαντικές λεπτομέρειες και ένα φθαρμένο από την χρήση περιβάλλον.

Όλα αυτά μας αφηγούνται μία ταπεινή οικιακή ιστορία. Πραγματικά είμαστε μάρτυρες μίας στιγμής κοινωνικής διδασχής: η μητέρα και η μεγαλύτερη

αδελφή επιβλέπουν την μικρότερη αδελφή που προσεύχεται πριν το γεύμα.

Περιεχόμενο: Ο Σαρντέν είναι ένας ακόμη οπαδός της φυσικότητας και αφηγείται ιστορίες με ηθικά διδάγματα. Η ιστορία αυτή μας μιλά για ηθικές αξίες σε ένα ήσυχο οικιακό περιβάλλον σε αντίθεση με τις επιπολαιότητες του ροκοκό. Ο καλλιτέχνης εδώ υμνεί την απλή καλοσύνη καθημερινών ανθρώπων. Παρόλα αυτά δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τις ποιητικές διαστάσεις που έχει δώσει στην καθημερινότητα και τον τρόπο που έχει αποδώσει την ευγένεια και την ειλικρίνεια των πρωταγωνιστών με φυσικότητα και χωρίς προσποίηση. Αυτή η ειλικρίνεια και η διορατικότητα του καλλιτέχνη κάνουν φανερή και την συμπάθεια που νιώθει ο ίδιος για τους ήρωές του. Είναι πραγματικά πολύ ενδιαφέρον όταν μαθαίνουμε ότι αυτός ο πίνακας ανήκε στον βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκο 14^ο.

Τίτλος: Η κυρία Ρίτσαρντ Σέρινταν

Καλλιτέχνης: Γκείνσμπορω

Χρονολογία: 1785

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Μία όμορφη κυρία, ντυμένη ανεπίσημα ποζάρει με φόντο ένα επαρχιώτικο τοπίο. Παρατηρούμε την αγνή φυσική ομορφιά της γυναίκας η οποία δεν φορά μείκαπ και τα μαλλιά της ανεμίζουν ελεύθερα στο αεράκι. Απουσιάζει κάθε επιτήδευση και η φυσικότητα της ομορφιάς της ταιριάζει στην άθικτη ομορφιά της φύσης που την περιβάλλει. Ο Γκείνσμπορω πέθανε πριν προλάβει να προσθέσει ένα κοπάδι πρόβατα στο φόντο έτσι ώστε να τονίσει το ειδυλλιακό στοιχείο του τοπίου αυτού.

Στυλιστική περιγραφή: Παρατηρούμε την πουπουλένια πινελιά που περιγράφει τα ρούχα και το τοπίο και την απαλή απόχρωση του φωτός. Αυτά τα χαρακτηριστικά της τεχνικής συμβάλουν στην ποιότητα του ανόθευτου και φυσικού που ο καλλιτέχνης θέλει να συλλάβει εδώ. Δεν πρέπει να μας διαφύγει όμως και ο μακρινός απόηχος του μπαρόκ στυλ που ακόμη επιζεί στην εμφανή διαγώνιο που τέμνει την σύνθεση σχεδόν σε δύο μισά.

Τίτλος: Το πρωινό

Χρονολογία: 1745

Καλλιτέχνης: Χόγκαρθ

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Ο Χόγκαρθ είναι γνωστός ως ευθυμογράφος της εποχής του και οι πίνακες και τα χαρακτικά του είχαν ηθικοπλαστικό μήνυμα. Αυτή η εικόνα ανήκει στην κατηγορία των ηθικοπλαστικών ιστοριών του, μία σειρά από πίνακες ή χαρακτικά σαν κεφάλαια ενός βιβλίου οι οποίοι παρακολουθούσαν έναν χαρακτήρα ή μία ομάδα ανθρώπων στα διάφορα συμβάντα και δυσκολίες της ζωής τους. Το συγκεκριμένο έργο περιγράφει την σκηνή γνωστή ως «γάμος από συνοικέσιο» (marriage a la mode). Ανήκει σε μία σειρά έξι πινάκων που σατιρίζουν την ανήθικη ζωή σε ένα γάμο της ανώτερης αγγλικής τάξης: ένας γάμος από συνοικέσιο έχει αρχίσει να παραπαίει. Είναι νωρίς το απόγευμα και οι δύο σύζυγοι έχουν ένα αργοπορημένο πρωινό μετά από ξενύχτι που έκαναν χωριστά. Προσέχουμε μία σειρά από νατουραλιστικές λεπτομέρειες: το βιολί πάνω στην πεσμένη καρέκλα, τον απελπισμένο και κουρασμένο υπηρέτη που προσπαθεί να βάλει τάξη στις καρέκλες. Προφανώς η κυρία είχε μείνει στο σπίτι για μία βραδιά χαρτοπαίγνιου και μουσικής διασκέδασης. Τεντώνεται κοκέτικα ακόμη νυσταγμένη, κοιτώντας πλάγια τον σύζυγό της. Αυτός είναι ακόμη ντυμένος με τα χθεσινοβραδινά ρούχα και με καπέλο. Ξενύχτισε έξω με ύποπτες παρέες όπως αποκαλύπτει ο σκύλος που μυρίζει ένα γυναικείο μαντήλι που εξέχει από την τσέπη του. Δείχνει βαριεστημένος και τα χέρια του είναι στις άδειες από λεφτά τσέπες του. Ο οικονόμος κοιτάει ψηλά με απόγνωση κρατώντας ένα μάτσο απλήρωτους λογαριασμούς. Το σπίτι φαίνεται ευκατάστατο, αλλά προσέχουμε μία σειρά από ενδείξεις της αμφίβολης ηθικής των ενοίκων του: στο πλαίσιο του τζακιού βλέπουμε μικρά αγαλματίδια του έρωτα, ένας από τους πίνακες στο μέσα δωμάτιο είναι μισοσκεπασμένος και αναπαριστά ένα ερωτικό θέμα, μία συνηθισμένη ψυχαγωγία που ο αφέντης του σπιτιού μοιραζόταν με τους άντρες καλεσμένους του.

Περιεχόμενο: Αυτός ο πίνακας είναι σαν ένα μυθιστόρημα στο οποίο ο θεατής καλείται να «διαβάσει» με προσοχή όλες τις αποκαλυπτικές λεπτομέρειες. Προφανώς πρόκειται για μία κωμωδία με ηθικό δίδαγμα.

Νεοκλασικισμός

Στα τέλη του 18ου αιώνα παρατηρούμε ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον για την κλασική αρχαιότητα. Σε αυτό συνέβαλλε το πνεύμα του Διαφωτισμού το οποίο έδινε έμφαση στην λογική. Έτσι η γεωμετρική αρμονία της κλασικής τέχνης και αρχιτεκτονικής ενσωματώθηκαν στα ιδεώδη του διαφωτισμού. Κατά δεύτερο λόγο οι πολιτισμοί της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης θεωρούνταν μοντέλα πεφωτισμένης διακυβέρνησης και χρησίμευσαν ως ιδανικά σε μία περίοδο πολιτικής αναστάτωσης. Ομολογουμένως ο νεοκλασικισμός εξάσκησε γοητεία στην γαλλική και αμερικάνικη επανάσταση.

Στην εγκαθίδρυση του νεοκλασικισμού ως καλλιτεχνικής τάσης συνέβαλε σημαντικά επίσης η παρουσία του Γιόχαν Βίνγκελμαν, του πρώτου μοντέρνου ιστορικού τέχνης, ο οποίος αυτή την εποχή δημοσίευσε το «Σκέψεις για την μίμηση της ελληνικής ζωγραφικής και γλυπτικής τέχνης». Σε αυτό εισήγαγε την ιδέα ότι η ελληνική τέχνη είναι μοντέλο προς μίμηση, μία τέχνη που είχε πραγματώσει την τελειότητα δίνοντας μορφή στις ποιότητες της «επιβλητικής απλότητας και του γαλήνιου μεγαλείου». Με αυτό τον τρόπο προλείανε το έδαφος για πιο διεξοδική έρευνα των μοναδικών χαρακτηριστικών της ελληνικής τέχνης και αρχιτεκτονικής, καλλιεργώντας περαιτέρω την αισθητική του νεοκλασικισμού που διήρκεσε μέχρι και τον 19^ο αιώνα στην Ευρώπη.

Τίτλος: Ο όρκος των Ορατίων αδελφών

Καλλιτέχνης: Ζακ-Λουί Νταβίντ

Χρονολογία: 1784

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Εδώ έχουμε ακόμη ένα θέμα από την κλασική παράδοση: ένας ευπατρίδης πατέρας προτείνει τρία σπαθιά στους γιους του για να ορκιστούν ότι θα πολεμήσουν για την πατρίδα ενάντια στους εχθρικούς Κουριάτιους, μία μάχη που θα καθορίσει ποιος θα κερδίσει τον πόλεμο. Τα αδέρφια εδώ παρουσιάζονται ενωμένα για τον πατριωτικό αυτό σκοπό σε αντίθεση με την λιποψυχία που επιδεικνύουν οι αδελφές τους.

Στυλιστική περιγραφή: Την σύνθεση χαρακτηρίζει δύναμη και σαφήνεια. Η σκηνή φαίνεται να διαδραματίζεται μέσα σε ένα ρηχό κουτί αυστηρής αρχιτεκτονικής διαρρύθμισης μέσα στο οποίο οι φιγούρες μοιάζουν με γλυπτά. Όσο αφορά στην σύνθεση, παρατηρούμε μία κυρίαρχη αντίθεση ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες: οι μεν σχηματίζουν μία ομάδα διασταυρούμενων ευθειών γραμμών των χεριών, των όπλων και των ποδιών, οι δε είναι ενωμένες στο θρήνο τους με τις καμπυλοειδείς γραμμές των χεριών και των πτυχών των ενδυμάτων τους. Αυτή η δραματική αντίθεση χρησιμεύει στο να τονίσει την ανδρεία και τον πατριωτισμό των αντρών σε αντίθεση με την τραγική προσωπική απώλεια που οι γυναίκες γνωρίζουν ότι θα επέλθει.

Περιεχόμενο: Το μήνυμα του έργου αυτού λοιπόν είναι ο πατριωτισμός όπως εκφράζεται από τις αυστηρές αρρενωπές μορφές των αντρών ο οποίος υπερσχύει πάνω από τα περιθωριοποιημένα, ήπια και καμπυλόγραμμα σχήματα των πενθούντων γυναικών. Το κουράγιο, ο πατριωτισμός και η αφοσίωση σε ένα σκοπό είναι λοιπόν πιο ευγενή από τα λιγότερο ηρωικά συναισθήματα της αγάπης, της θλίψης και της απόγνωσης. Το βαθύτερο μήνυμα αυτού του έργου βέβαια είναι μία προπαγάνδα

που απευθύνεται στο προ-επαναστατικό γαλλικό κοινό και με την οποία αυτό ήταν έτοιμο να ταυτιστεί. Παρόλο που αυτό το έργο ήταν βασιλική παραγγελία, έκανε αίσθηση όταν εμφανίστηκε για πρώτη φορά και πραγματικά εγκαθίδρυσε τον νεοκλασικισμό ως την ημιεπίσημη φωνή της επανάστασης.

Ο Νταβίντ πίστευε ότι το θέμα των ζωγραφικών έργων πρέπει να έχει ηθικό δίδαγμα και να εγείρει πατριωτικά συναισθήματα. Με αυτό τον τρόπο οι τέχνες θα συνεισέφεραν στην εκπαίδευση του κοινού. Πίστευε ότι οι καλλιτέχνες έπρεπε να εμπνέονται από τους αρχαίους και τους μεγάλους της αναγέννησης και επαναστάτησε ενάντια στο επίσημο στυλ του ροκοκό ως «επίπλαστου γούστου». Ο Νταβίντ συμμετείχε στην γαλλική επανάσταση ως ζωγράφος και ιδεολόγος και δημιούργησε την έννοια της τέχνης που εκπροσωπεί τα συμφέροντα του λαού, την τέχνη της προπαγάνδας. Αυτή είχε πολιτικό διδακτικό σκοπό και βασιζόταν στην παιδευτική δύναμη της κλασικής φόρμας.

Τίτλος: Πωλίνα Μποργκέζε

Καλλιτέχνης: Αντόνιο Κανόβα

Χρονολογία: 1808

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Αυτό είναι ένα από τα πολλά πορτραίτα που ο καλλιτέχνης φιλοτέχνησε για τον Ναπολέοντα και την οικογένειά του, εδώ την αδελφή του Πωλίνα. Η αδελφή του αυτοκράτορα επέμενε να αναπαρασταθεί ως η θεά του έρωτα, Αφροδίτη. Για να ανταποκριθεί στο αίτημα ο Κανόβα έδωσε μία γενικευμένη εκδοχή του πορτραίτου διατηρώντας παρόλα αυτά υπαινιγμούς των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του μοντέλου του. Αυτό εμφανίζεται μισοξαπλωμένο σε ένα ντιβάνι κρατώντας με χάρη το χρυσό μήλο, σύμβολο της νίκης της θεάς στην κρίση του Πάρι.

Στυλιστική περιγραφή: Το πορτραίτο δεν έχει τόσα ιδεαλιστικά στοιχεία όσα θα περίμενε κανείς. Αντίθετα έχει πολλά νατουραλιστικά όπως την λεπτομερειακή απόδοση των πτυχών του ντιβανιού και νεοκλασικά, όπως την πόζα της Πωλίνας και τις πλούσιες πτυχώσεις του χιτώνα της.

Τίτλος: Η ταφή της Αταλα

Καλλιτέχνης: Ζιροντέ Τριοσόν

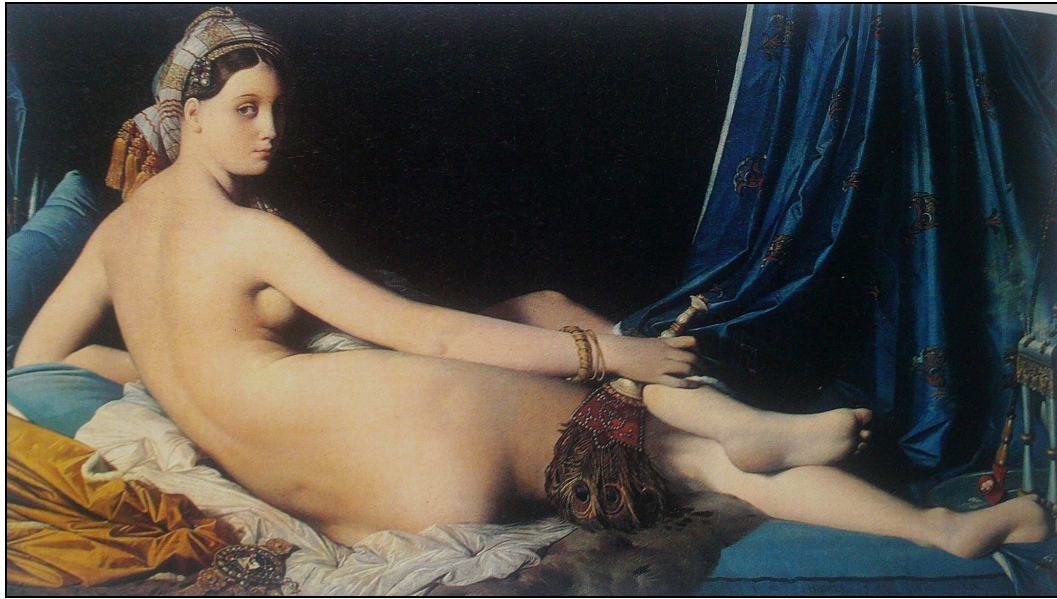
Χρονολογία: 1808

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Είναι ένα έργο εμπνευσμένο από την νουβέλα του Σατωμπριάντ «Αταλα», όπου μία νέα γυναίκα η οποία ενώ ορκίζεται να παραμείνει παρθένα ερωτεύεται με πάθος έναν νεαρό που ζει στην άγρια φύση. Για να μην αθετήσει τον όρκο της αυτοκτονεί και της θάβουν κάτω από την σκιά ενός σταυρού. Ο θλιμμένος εραστής και ένας ιερέας με κάπα αναπαριστούνται στην στιγμή της ταφής.

Στυλιστική περιγραφή: Ο Τριοσόν έχει καταφέρει να συνδυάσει μία σειρά από στυλιστικά στοιχεία: ο τρόπος φωτοσκίασης των μορφών, αλλά και τα καθαρά περιγράμματα συνάδουν με το νεοκλασικό ύφος, ο δραματοποιημένος φωτισμός θυμίζει την τάση του μπαρόκ για τις έντονες αντιθέσεις και τέλος η γλυκύτητα των συναισθημάτων, την τάση του ροκοκό για συναισθηματισμό. Παρόλο που ο Τριοσόν ακολουθούσε τα διδάγματα του Νταβίντ για το νεοκλασικό ύφος, όσο αφορά την θεματολογία του πίνακα απομακρύνεται από την αυστηρότητα του νεοκλασικισμού και μας αφηγείται μία εξωτική ιστορία αγάπης απευθυνόμενος στον ιδιωτικό κόσμο της φαντασίας και των συναισθημάτων του θεατή. Αυτή η τάση του καλλιτέχνη να εγείρει τα συναισθήματα του θεατή χωρίς αναγκαστικά να πραγματεύεται βαθιά φιλοσοφικά ή κοινωνικά θέματα, ανοίγει τον δρόμο για το κίνημα του ρομαντισμού που θα κυριαρχήσει τον επόμενο αιώνα.

Περιεχόμενα: Το έργο πραγματεύεται το ρομαντικό θέμα της μάταιας αγάπης, της χαμένης ομορφιάς και της αγνότητας της πρωτόγονης ζωής. Όλα τα παραπάνω φαίνεται να συνδέονται με την παρηγοριά που προσφέρει η θρησκεία. Η θρησκεία και το ερωτικό πάθος λοιπόν εμφανίζονται εδώ πλάι-πλάι ενωμένα μέσα από το θέμα του θανάτου και της ταφής.

Τίτλος: Η μεγαλοπρεπής οδαλίσκη

Καλλιτέχνης: Ντομινίκ Ένγκρ

Χρονολογία: 1814

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Ακολουθώντας την ρομαντική θέση, ο Ένγκρ αναπαριστά μία γυμνή οδαλίσκη πλαγιασμένη σε ένα ντιβάνι πολύ πιθανά σε ένα τούρκικο χαρέμι εάν κρίνει κανείς από τα αξεσουάρ: χαρακτηριστικό κεφαλόδεσμο, βραχιόλια και μία βεντάλια. Η γυναίκα έχει την πλάτη γυρισμένη στον θεατή στρέφοντας το βλέμμα προς αυτόν και αποκαλύπτοντας έτσι το μισό πρόσωπο και μέρος του στήθους. Περιστοιχίζεται από πολυτελή υφάσματα και η σκηνή αναδύεται από ένα σκοτεινό φόντο.

Στυλιστική περιγραφή: Η θεματολογία έχει καθαρά ρομαντικά στοιχεία καθώς αποκαλύπτει προτίμηση για το εξωτικό και ερωτικό που περιβάλλεται από ένα πέπλο μυστηρίου. Παρατηρούμε παρόλα αυτά την συμμόρφωση με τα κλασικά υφολογικά στοιχεία όπως την σαφήνεια και ρευστότητα της γραμμής του περιγράμματος, την στιλπνότητα των επιφανειών κυρίως του σώματος και τους απλούς όγκους του. Ο Ένγκρ ήταν ένας από τους καλύτερους σχεδιαστές, δεξιότεχνης στην χρήση της ονομαζόμενης «σκιασμένης γραμμής». Σε αυτό το έργο μας αποδεικνύει πως μία, κυρίως τονική, ζωγραφιά μπορεί να συνδυαστεί με το χρώμα. Παρατηρούμε επίσης την επιτηδειότητα στον χειρισμό της υφής όπως την αντίθεση ανάμεσα στις απαλές επιφάνειες του σώματος και τις σπασμένες πολύπλοκες επιφάνειες των πτυχώσεων.

Προσεκτική παρατήρηση παρόλα αυτά του γυμνού σώματος μας αποκαλύπτει παρεκκλίσεις από τις σωστές αναλογίες καθώς τα μέλη και ο κορμός του είναι επιμηκυμένα σε αντίθεση με το κεφάλι που είναι αναλογικά μικρό. Οι σύγχρονοι κριτικοί τον κατηγόρησαν ότι η οδαλίσκη του έχει τρεις παραπάνω σπόνδυλους και ότι της λείπει ο σκελετός, οι μύες και η ζωή! Αυτές όμως οι φαινομενικές αδυναμίες ήταν επιλογές του καλλιτέχνη να εργαστεί με τον στιλιστικό κώδικα των μανιεριστών όπως του Παρμιτζιανίνο προσπαθώντας να αιχμαλωτίσει ποιότητες όπως την κομψότητα και το εξωτικό.

Περιεχόμενα: Το έργο αυτό θα μπορούσε να εξεταστεί ως ένα τεκμήριο της γοητείας που το εξωτικό και ανατολίτικο εξασκούσε στον ευρωπαϊό του 19^{ου} αιώνα. Αυτό ήταν συνδεδεμένο με το μυστήριο και την περιέργεια για το άγνωστο, έννοιες που συνόδεψαν τους δυτικούς εξερευνητές στις εκστρατείες τους εκτός της Ευρώπης.

Ρομαντισμός

Το βασικό κίνητρο του ρομαντισμού ήταν η ελευθερία. Όχι μόνο η πολιτική ελευθερία, αλλά και η ελευθερία της σκέψης, των πράξεων, των θρησκευτικών πιστεύω, του λόγου και του γούστου. Η ελευθερία είναι δικαίωμα και ιδιοκτησία του ενός αλλά και όλων. Εξάλλου η έννοια της ελευθερίας και της ιδιόμορφης υποκειμενικότητας κάθε ατόμου είναι τα σπέρματα του μοντέρνου κόσμου. Ο ρομαντισμός είναι μία κοινωνική προδιάθεση αντίληψης του κόσμου μέσω της φαντασίας και των συναισθημάτων που συνεπάγεται μία έντονη συναισθηματικότητα. «Εμπιστεύου την καρδιά σου περισσότερο από το κεφάλι σου» έλεγε ο Γκαίτε.

Επηρέασε την καλλιτεχνική παραγωγή από το 1750-1850 και διαφέρει από τα στυλ του μπαρόκ, ροκοκό και νεοκλασικισμού. Είναι μία αμφίσημη έννοια που συχνά συνδέεται με το εξωτικό και ερωτικό, τα ηρωικά συναισθήματα, την αυτοθυσία και την ηθική στάση, αλλά και το φανταστικό, έννοιες που έχουμε εξετάσει σε έργα του νεοκλασικισμού.

Θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε δύο βασικές κατηγορίες ρομαντισμού:

1. την προτίμηση για το υπέροχο στην τέχνη και την φύση. Επικεντρώνεται σε θέματα που προξενούν συναισθήματα δέους και φόβου, συναισθήματα που συνδέουμε με αχανείς, αδιαπέραστες βουνοκορφές ή σφοδρές καταιγίδες στη θάλασσα.
2. την προτίμηση για το φανταστικό, το τερατώδες και μακάβριο.

Η ρομαντική στάση συνεπώς συνοψίζεται σε μία στροφή από την λογική στο συναίσθημα, από τον σχεδιασμό στην ενόραση και από την αντικειμενική φύση των πραγμάτων στο υποκειμενικό συναίσθημα.

Τίτλος: Η 3^η Μάη 1808

Καλλιτέχνης: Φρανσίσκο Γκόγια

Χρονολογία: 1814

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Αυτό το έργο αφηγείται ένα συμβάν από την επέμβαση που έκανε το 1808 στην Ισπανία ο Ναπολέων. Ισπανικά στρατεύματα σκότωσαν Γάλλους στρατιώτες και την επόμενη μέρα ο Ναπολέων σε αντίποινα εκτέλεσε ένα συμβολικό αριθμό πολιτών από την Μαδρίτη. Οι απρόσωποι εκτελεστές έχουν εδώ ερμηνευτεί ως ένα εργοστάσιο ρομπότ θανάτου, ενώ τα σώματά τους έχουν γίνει ένα με τα ντουφέκια τους. Ενώ λοιπόν το εκτελεστικό απόσπασμα είναι ένας ανώνυμος δολοφονικός τοίχος, τα θύματα εμφανίζονται σαν ξεχωριστά άτομα. Το κάθε ένα αντιμετωπίζει τον θάνατο με τον δικό του τρόπο, τα πρόσωπά τους εξατομικευμένα μέσα στην απόγνωσή τους. Έχουμε λοιπόν από την μία μεριά την στρατιωτική πειθαρχία και από την άλλη την αταξία των θυμάτων που πέφτουν τα γόνατα.

Στυλιστική περιγραφή: Εδώ ο Γκόγια περιγράφει την φρίκη του πολέμου χρησιμοποιώντας οπτικό ρεαλισμό. Μάλιστα γνωρίζουμε ότι για να είναι πιστός στην αναπαράστασή, επισκέφτηκε το ίδιο το σημείο που έγινε η εκτέλεση. Παρόλα αυτά, το βασικό του μέλημα δεν ήταν τόσο η πιστή απεικόνιση του γεγονότος, αλλά η έκφραση της φρίκης για την αγωνία των ανθρώπων που αντιμετώπιζαν το εκτελεστικό απόσπασμα. Για να αναπαραστήσει λοιπόν την περιφρόνηση και τον τρόπο των θυμάτων, παρέκκλινε από τον οπτικό ρεαλισμό παραμορφώνοντας τις φιγούρες και τις στάσεις τους.

Περιεχόμενο: Ο Γκόγια μας προτείνει μία νέα, μοντέρνα έννοια του ήρωα: ο ανώνυμος πολίτης, το θύμα του πολέμου, ένας αντι-ήρωας. Μαζί με αυτό μας προτείνει και μία νέα οπτική της ιστορίας: μία μηχανοποιημένη ανθρωπότητα, μία ειρωνική αναδιατύπωση του είδους της μεγαλόψυχης πατριωτικής ενότητας ηρώων όπως οι αδελφοί Οράτιοι του Νταβίντ. Μία δυσσείωνη προφητεία για την νέα ιστορική περίοδο, αλλά και για την πορεία που θα ακολουθούσε και η ίδια η τέχνη του Γκόγια. Αυτή θα στρεφόταν θεματολογικά σε έναν παράλογο και βάρβαρο κόσμο εφιαλτών και σαδιστικής φαντασίας.

Τίτλος: Η σχεδία της Μέδουσας

Καλλιτέχνης: Σερικό

Χρονολογία: 1818-9

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Ο Σερικό ειδικεύεται στις δραματικές αναπαραστάσεις σύγχρονων γεγονότων σε μεγάλους καμβάδες. Συνήθως σε αυτές δεν πρωταγωνιστούσε ένας ήρωας, αλλά μία ομάδα ανθρώπων. Εδώ μας αφηγείται τις περιπέτειες των επιζώντων του Γαλλικού πλοίου Μέδουσα που βυθίστηκε στην δυτική ακτή της Αφρικής κουβαλώντας αφρικανούς μετανάστες. Το ατύχημα αυτό ήταν αποτέλεσμα κακής διαχείρισης η οποία ξεσήκωσε σκάνδαλο στην Γαλλία καθώς οι διασωθέντες διηγήθηκαν τις ιστορίες τους. Η τραγική αναπαράσταση του γεγονότος από τον Σερικό, θεωρήθηκε από την κυβέρνηση ως πολιτική επίθεση και αντικυβερνητική προπαγάνδα. Παρόλα όμως αυτά ο Σερικό απέφυγε να αναπαραστήσει φρικιαστικά γεγονότα όπως φόνους, κανιβαλισμό και εξαιρετικές κακουχίες.

Αντί αυτού μας δείχνει 15 επιζώντες ενώ προσπαθούν να τραβήξουν την προσοχή ενός μακρινού πλοίου. Πτώματα είναι στοιβαγμένα, ενώ οι ζωντανοί βρίσκονται σε διάφορους βαθμούς απόγνωσης και δεινών.

Στυλιστική περιγραφή: Ο Σερικό έχει καταφύγει σε ένα συνδυασμό στυλιστικών γνωρισμάτων. Οι απότομες αντιθέσεις του φωτός με την σκιά, αλλά και η χιαστή σύνθεση που σχηματίζουν τα σώματα και το κατάρτι της σχεδίας μας θυμίζουν την τάση για δραματοποίηση του μπαρόκ. Η αναφορά σε γεγονότα τα οποία προκαλούν δέος, φόβο και έχουν ως θέμα τα δεινά των ανθρώπων είναι σαφώς ρομαντικά στοιχεία. Η διάθεση του καλλιτέχνη να κάνει ρεπορτάζ τον έχει οδηγήσει σε ακριβή ρεαλιστική αναπαράσταση. Μάλιστα λέγεται ότι για να είναι πιστός στα γεγονότα ο Σερικό έκανε προπαρασκευαστικά σχέδια για τα οποία βασίστηκε σε έρευνα και συνεντεύξεις που πήρε από επιζώντες. Τέλος παρατηρούμε επιρροές από τον Μιχαηλάγγελο, τον Ρούμπενς και τον Νταβίντ.

Τίτλος: Η Νίκη οδηγεί τον λαό

Χρονολογία: 1830

Καλλιτέχνης: Νταλακρούά

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Όπως και ο Σερικό, ο Ντελακρούά απεικονίζει γεγονότα της εποχής του με ιδιαίτερη έμφαση τους λαϊκούς αγώνες για ελευθερία: η επανάσταση των Ελλήνων ενάντια στον Τουρκικό ζυγό το 1820 και η παρισινή επανάσταση ενάντια στους Βουρβόνους. Εδώ πραγματεύεται μία αλληγορική εικόνα της επανάστασης όπου μία μεγαλοπρεπής, ημίγυμη γυναίκα, η Νίκη, καλεί τον λαό στα οδοφράγματα. Κρατά το τρίχρωμο λάβαρο της δημοκρατίας ένα όπλο και φορά το σκούφο της ελευθερίας. Βαδίζει πάνω από τους νεκρούς και των δύο παρατάξεων, τον λαό και τα βασιλικά στρατεύματα. Την περιστοιχίζουν διάφοροι παρισινόι τύποι, το παιδί του δρόμου με πιστόλια, το προλεταριάτο με μαχαίρια και ο διανοούμενος δανδής με το χαρακτηριστικό καπέλο και όπλο. Μέσα από τους καπνούς της μάχης, οι πύργοι της Παναγίας των Παρισίων (Notre Dame) είναι μάρτυρες της παράδοσης του αγώνα για την ελευθερία που για τόσους αιώνες ο λαός του Παρισιού τιμά.

Στυλιστική περιγραφή: Αναγνωρίζουμε πολλές στυλιστικές αλλά και θεματικές ομοιότητες με το προηγούμενο έργο του Σερικό. Οι διαγώνιες έχουν εδώ μετασηματιστεί σε μία πυραμίδα με τα βαριά σώματα των νεκρών στην βάση της και την ενεργητική φιγούρα της Νίκης στην κορυφή της. Αυτή η συνθετική οργάνωση επιδέξια οδηγεί το βλέμμα του θεατή στην νικηφόρα και θριαμβευτική φιγούρα της γυναίκας. Τα μαρκόκ γνώρισμα της ανάμειξης του φωτός με την σκιά σε αυτή την περίπτωση εκφράζει την αναστάτωση και την πυκνή ατμόσφαιρα της μάχης. Ακόμη μία φορά έχουμε να κάνουμε με μία ζωντανή αναπαράσταση η οποία δημιουργεί έντονα και ακραία συναισθήματα, έννοιες στενά συνυφασμένες με τον ρομαντισμό. Εδώ ο Ντελακρούά, όπως και ο Σερικό, μας δίνει μία προσωπική ερμηνεία της κίνησης και την αναστάτωσης ξεκινώντας την παράδοση της αυθεντίας της ατομικής και υποκειμενικής ματιάς του καλλιτέχνη. Πραγματικά ο Ντελακρούά θαύμαζε τον Σερικό με τον οποίο μοιραζόταν πολλές κοινές πεποιθήσεις. Μαζί επέκτειναν τις εκφραστικές δυνατότητες της ρομαντικής τέχνης ιδιαίτερα μέσα από την χρήση του χρώματος. Αν ο Ένγκρ ήταν ο μάστορας της γραμμής, ο Ντελακρούά ήταν αριστοτέχνης στην εκφραστική χρήση του χρώματος.

Τίτλος: Το κάρο με το σανό

Καλλιτέχνης: Τζον Κόνσταμπλ

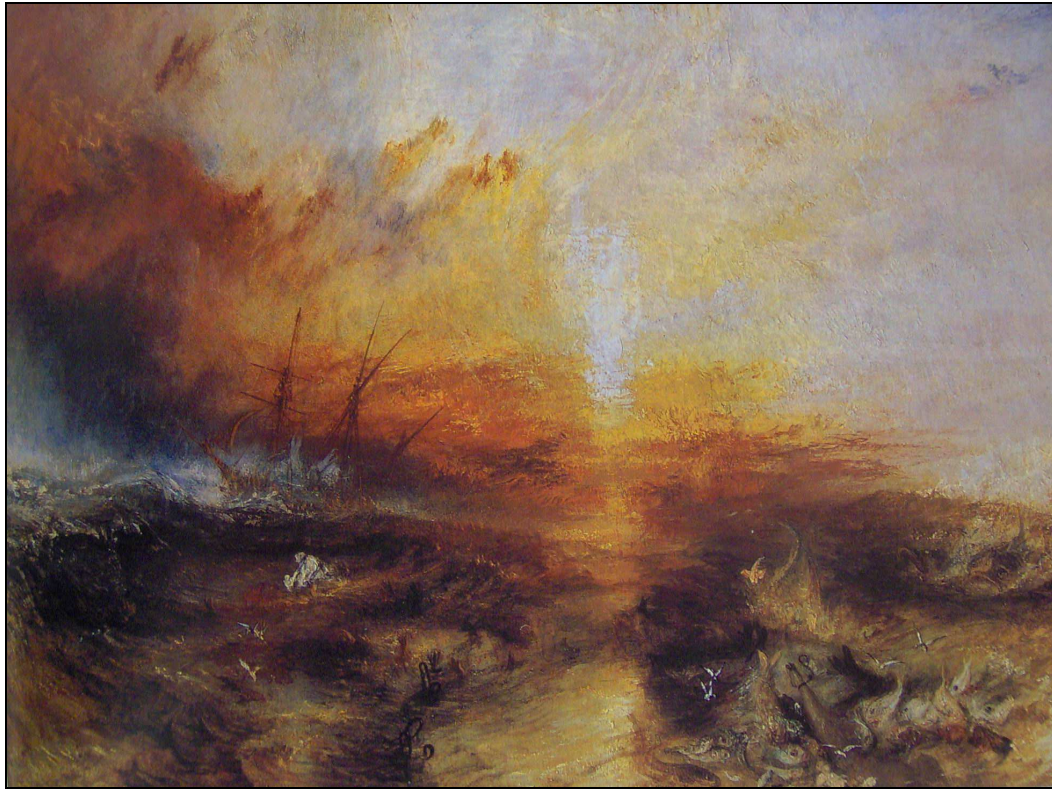
Χρονολογία: 1821

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Πρόθεση του Κόνσταμπλ ήταν να αιχμαλωτίσει την πραγματικότητα της φύσης. Η θεματολογία του ήταν οι ειρηνικές σκηνές της αγγλικής εξοχής, τα δάση, οι αγροί, οι λιμνούλες, τα ρυάκια, οι λόφοι και ο ουρανός, τα αγροτόσπιτα και η επαρχιακή εκκλησία. Εδώ απεικονίζει ένα να αγρότη στην άμαξά του να διασχίζει ένα ρυάκι με το σκύλο του να τον ακολουθεί, μία έπαυλη κοντά και στο βάθος ένα πάρκο και τα σύννεφα. Ένα τοπίο φωτισμένο από έναν ήλιο και σκιασμένο παροδικά από ένα περαστικό σύννεφο. Μπορούμε σχεδόν να νιώσουμε την υγρασία στην ατμόσφαιρα και το απαλό αεράκι.

Αντίθετα με τους σύγχρονους του Γάλλους, τα θέματα του Κόνσταμπλ δεν είναι ηρωικά ούτε αποζητούν να εγείρουν τραγικά συναισθήματα. Ο άνθρωπος δεν είναι πλέον ο πρωταγωνιστής ούτε ο παρατηρητής, αλλά συμμετέχει στην ζωή της φύσης.

Στυλιστική περιγραφή: Το ρομαντικό λοιπόν στοιχείο σε αυτή την περίπτωση βρίσκεται σε αυτή την αρμονία του ανθρώπου με την φύση. Ο Κόνσταμπλ έκανε επίπονες μελέτες της φύσης και αμέτρητες μελέτες εκ του φυσικού για κάθε πίνακά του. Η πρόθεσή του ήταν μία πειστική αίσθηση της πραγματικότητας στο έργο του. Σε αυτό θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι έμοιαζε με τους μεταγενέστερους ιμπρεσιονιστές συναδέλφους του. Είναι ενδιαφέρον να γνωρίζουμε ότι ο Κόνσταμπλ ήταν μετεωρολόγος και έτσι θαύμαζε τις ποιότητες της ατμόσφαιρας. Προσπαθούσε λοιπόν να αιχμαλωτίσει την υφή που απέδιδε σε ένα τοπίο η ατμόσφαιρα, το κλίμα και οι καιρικές συνθήκες. Ήταν λοιπόν δεξιοτέχνης σε ποιότητες όπως η καταχνιά, η υγρασία, η δροσιά, η αύρα, η φρεσκάδα και το φως. Ενδιαφερόταν για τις ατμοσφαιρικές αλλαγές και ήθελε να αναπαραστήσει την ασταμάτητη εξέλιξη της φύσης. Έτσι ζωγράφιζε τοπία σε διαφορετικές ώρες της ημέρας, με διαφορετικές κλιματικές συνθήκες και σε διαφορετικές εποχές του χρόνου. Για να μπορέσει να αποθανάτισει παρόμοιες ποιότητες τοποθετούσε την μογιά στον καμβά του με μικρά ελαφρά κτυπήματα και μετά τόνιζε λεπτομέρειες με άσπρη μογιά για να αποδώσει το λαμπύρισμα του φωτός.

Τίτλος: Το πλοίο των σκλάβων

Καλλιτέχνης: Γουίλιαμ Τέρνερ

Χρονολογία: 1840

Υλικό: Λάδι σε καμβά

Περιγραφή: Ο Τέρνερ μας δίνει ένα χαρακτηριστικό ρομαντικό τοπίο: το μεγαλείο αλλά και την απειλή της θάλασσας. Πραγματικά αφηγείται ένα ιστορικό γεγονός όταν το 1783 ένας καπετάνιος έριξε από το πλοίο του τους σκλάβους που μετέφερε ελπίζοντας να εισπράξει την ασφάλεια ισχυριζόμενος ότι «χάθηκαν στην τρικυμία». Ο πραγματικός τίτλος του έργου αυτού λοιπόν είναι «Δουλέμποροι πετούν στην θάλασσα τους νεκρούς και τους ετοιμοθάνατους – ο τυφώνας πλησιάζει». Ο Τέρνερ συνδυάζει την φρίκη του γεγονότος με μία συναισθηματική απεικόνισή του. Ο ήλιος είναι ένας φλεγόμενος κομήτης και τα κατακόκκινα σύννεφα στροβιλίζονται πάνω από την θάλασσα. Αυτή είναι γεμάτη από σώματα των σκλάβων που έχουν εγκαταλειφθεί από τον άσπλαχνο αφέντη.

Στυλιστική περιγραφή: Ο Τέρνερ είναι υπεύθυνος για την αισθητική και εκφραστική δύναμη του καθαρού χρώματος, ποιότητες που θα χρησιμοποιηθούν και αναπτυχθούν στην ζωγραφική του 20^ο αιώνα. Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι λεπτομέρειες έχουν χαθεί μέσα στο χρώμα το οποίο δεν έχει συγκεκριμένα περιγράμματα. Είναι ακριβώς αυτή η έλλειψη ορίων στο έργο αυτό που αιχμαλωτίζει τις άμορφες και ανεξέλεγκτες δυνάμεις της φύσης, αλλά και την συναισθηματική αντίδραση του καλλιτέχνη σε αυτές. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο χειρισμός του χρώματος που δεν περιέχεται σε όρια εκφράζει συναισθήματα δέους και τρόμου.

Αυτό όμως που συγκινεί σε ένα έργο όπως αυτό και που χαρακτηρίζει το μέγεθος αυτού του καλλιτέχνη είναι ο τρόπος με τον οποίο έχει εναποθέσει την μογιά πάνω στον καμβά ώστε η ρευστότητα του λαδιού ως υλικού να δημιουργεί την αυταπάτη της ρευστότητας του νερού.